

gümürlük akademisi bahceyazi okuma grubu
serbest okuma buluşmaları
19.10 (zoom) / 14.12.2024 (canlı)
maggie o'farrell "hamnet"
toplul deęerlendirmesi

Nuray D. Kaya (sunum),

HAMNET - MAGGIE O 'FARRELL

KİTABI SEÇME NEDENİM: Kitap önce ismi nedeniyle ilginç gelmiş ve konusunu okuduğumda bu kitabı edinmeliyim demiştim. Kitabı okumadan önce kitap hakkında, Deniz Yüce BAŞARIR'ın Ben Okurum podcastinde konuk tiyatrocusu yazar Ahmet Sami ÖZBUDAK ile olan söyleşisini dinlediğimde de hayran oldum. Ve bu sene bu kitabı siz değerli arkadaşlarıma sunmaya karar verdim.

YAZAR MAGGIE O ' FARREL :

Maggie O'Farrell, 27 Mayıs 1972 doğumlu İrlandalı bir roman yazarı. 8 yaşındayken enfesilit (beyin iltihaplanması) geçiren yazar, hastalığının hayatında ve psikolojisinde çok büyük etkileri olduğunu Ben Ben: Ölümle On Yedi Karşılaşma adlı kitabında detaylı bir şekilde anlatmış. Üniversite için Cambridge'e giden yazar, İngiltere'de bir İrlandalı olarak yaşamının oldukça zor olduğunu ve her gün sayısızca saygısız şakaya maruz kaldığını söylemiştir.. O'Farrell yazarlığının yanında bir süre gazetecilik yapmış ve yaratıcı yazma dersleri de vermiş.Bu arada yazarın tedavi edilse de bir kekemelik sorunu olduğunu da söylemeden geçemeyeceğim.

Yazarın ilk kitabı Sen Gittikten Sonra, 2000'de yayımlanmış ve yazarın en büyük işlerinden biri haline gelmiş,sonrasında sırasıyla Sevgilimin Sevgilisi (2002, Yapı Kredi Yayınları), Esmee Lennox Nasıl Yok Oldu? (2009, Turkuvaz Kitap) The Distance Between Us (Maalesef kitabın Türkçe baskısı yok.), Elimi İlk Tutan El (2012, Turkuvaz Kitap), Cehennem Sıcakları İçin Talimatlar (2017, Yapı Kredi Yayınları), This Must Be The Place (Bu kitabın da ne yazık ki Türkçe çevirisi bulunmuyor.) ve Ben Ben: Ölümle On Yedi Karşılaşma (2021, Domingo Kitabevi) kitaplarını yayımladı.

2020 yılında çıkardığı ve bugün sunumunu yapacak olduğum ve en sevilen romanı haline gelen HAMNET'ten sonra çıkan yeni romanı EVLİLİK PORTRESİ'de Rönesans'ın merkezi İtalya'da geçen bir tarihi kurgu olup ,düşes Lucrezia de Medici'nin hayatını konu alıyor.Yazar burada da oldukça başarılı.

KİTABIN KISA ÖZETİ

Kitap, William Shakespeare'in küçük yaşta ölen oğlu Hamnet'in hikayesinden yola çıkıyor. Ama aslında internette araştırmama rağmen Hamnet'e ait fazla bir bilgi de yok. Zaten William Shakespeare'ın özel hayatı hakkında da fazla bilgi yok. Oğlunun ölüm sebebi bile belirsiz. Yüzlerce yıldır bu konuda çokça spekülasyon yapılmış, Shakespeare'in ünlü trajedisi Hamlet'in oğlunun ölümüne dair olduğu iddiası bile kanıtlanamamış.Maggie O'Farrell in buradan hareketle bir roman yazması ve kurguda bu kadar başarılı olması inanılır gibi değil.

Anne Hathaway adıyla bildiğimiz ama bazı kaynaklarda Agnes Hathaway adıyla geçen

Shakespeare'in eşi, romanın bel kemiği. Bir kadın, bir eş, bir anne olarak Agnes'i müthiş derinleştirmiş O'Farrell, öyküyü büyük ölçüde onun üzerinden anlatıyor Fakat romanı o kadar güzel anlatıyor ki , romanın içine giriyor ve orada yaşıyoruz sanki.Ve tabii ki; Agnes'in acısını yasını da yaşıyoruz.

Maggie O Farrel'in dili şiirsel , masalsı ve betimlemeleri çok etkileyici .

Bu arada; "Hamnet ve Hamlet aslında, on altıncı yüzyıl sonlarıyla on yedinci yüzyıl başlarında Stratford'da tutulan kayıtlarda birbirinin yerine geçebilen, aynı isimlerdir" bilgisi de yer alıyor kitapta.

Ancak kitapta Shakespeare'in adı hiç geçmiyor. O yalnızca birinin kocası, babası, oğlu olarak anılıyor. Biz esasen onun karısı Agnes'i okuyoruz. Onun doğayla iç içe bir yaşam sürmeye çalışan özgür ruhunu ve bu ruhun nasıl tutsaklaştırılmaya çalışıldığını...

Agnes'in kitapta uzun uzun anlatıldığı yaşam tarzı,huyu karakteri aslında annesinden almış gibi çünkü annesi de ilginç bir kadın.Ancak Agnes küçük yaşta annesini kaybediyor ve o da ,büyücü olarak nitelendirdikleri bir kadın olarak yaşıyor. .Agnes üvey anne ile büyüme zorunda kalmış ancak kendi bildiği hayatı yaşayan ve çevrenin yaşam şekline uymayan ,canının istediğini yapan doğayı çok seven ve kolunda bir kerkenez ile gezen biri. 1500 yıllarda aslında ona cadı gözü ile bakılması bu nedenle çok doğal.

Agnes üvey kardeşleri için eve gelen Latince öğretmeni(William Shakespeare]ile aşk yaşıyor ve evleniyorlar ve bu evlilikten 3 çocukları oluyor. İlk çocukları Susanna ve sonra ikizler Judith ile Hamnet doğuyor.

Agnes kocasının ailesi ile birlikte onların yanındaki bir müstemilatta yaşıyor. Kocasının otoriter ve deri eldivenleri yapan bir babası var.Bu baba otoritesi ve sevmediği işi yapmak zorunda olan kocası için oldukça zor gelse de Agnes üstesinden gelebiliyor ama kocasının bu tahakküm altında ezildiğini görüp üzüyor. Kocasının hayalleri olduğunu biliyor ve onu bu hayallerini gerçekleştirmek üzere destekliyor Ve kocasının özgür olması için onun Londra'ya gitmesine destek oluyor.

Agnes ise büyük kızı Susanna ve ondan iki yaş küçük ikizleri Judith ve Hamnet'la yalnız başına kalıyor. Hamnet'in hangi hastalığa yakalandığı gerçekte bilinmiyor. Fakat O'Farrell'in kurgusunda Hamnet vebaya yakalanıyor. Biz de kitapta Hamnet'in ölümünün Agnes üzerindeki etkilerini okuyoruz.

Bize anlatılan çoğu şeyin değiştirilmiş, manipüle edilmiş olduğunu düşünen O'Farrell; Shakespeare'in hayatını daha derinden inceleyince her şeyin bir de Anne'in gözünden anlatılması gerektiğini düşünmüş.

Shakespeare'in Adı Kitapta Hiç Geçmiyor

O'Farrell romanda Shakespeare'in adını kullanmadan çok güzel bir hikaye anlatmış.Yazar bize bir kadın gözüyle (Agnes'in gözüyle) ünlü bir yazarın hayatını ancak AGNES tarafından harika bir anlatımla anlatmış. Shakespeare'in hem bir koca hem bir oğul ,ve ünlü bir yazar ve tiyatrocü olarak görüyoruz. Ama asıl önemli olan onun normal bir insan olarak anlatılmış olması büyük başarı.

Shakespeare'in hayat hikayesi yıllarca insanların ilgisini çekmiş ve Agnes (ANNE) için hep evde kalmış bir kız ve ,William Shakespeare'i 18 yaşında tuzağa düşürmüş ondan yaşça büyük biri ve ardından yaşanan sevgisiz ve uzakta geçen bir evlilik olarak anlatılıyor Agnes (Anne), bir çiftçinin üvey kızıymış. William ise servetini ve ününü giderek kaybeden bir eldiven imalatçısının oğluymuş.

Germaine Greer'ın 2007'de yayımladığı Shakespeare'in Karısı adlı eseri sayesinde O'Farrell'in Shakespeare başta olmak üzere ünlü erkek sanatçıların ve aydınların hayatlarına tüm bakışı

değişmiş. (Kitap Shakespear's Wife, feminist akademiysen Germaine Greer'in ilk olarak 2007 yılında Bloomsbury tarafından yayınlanan kitap İngiliz yazar ve şair oyun yazarı William Shakespear'in Stratford-upon-Avon'un eski küçük bir köyünde doğan ANNE HATHAWAY'ın biyografisidir.)

Kitapta ayrıca evlat acısı konusu var ki; Bir anne baba olarak yaşanan evlat acısı konusunu yazar yüreklerimizde derinden hissettirerek anlatıyor.

İkizler Hamnet ve Judith, öteden beri pek sağlıklı çocuklar değiller. Özellikle Judith çok zayıf, kırılğan. İkizlerden biri hastayken diğeri onun kılığına girip ölümü kandırmayı düşünüyor. Çocuk akıllı. Zaten hep herkes ikisini birbirine benzetiyor. Birbirlerinin kıyafetlerini giyip başkalarını kandırırlar bazen. Şimdi neden olmasın, ölüm neden kanmasın?

Ama kanmayacak ve asla acısı geçmeyecek biri var ki o da Agnes. Zaten toplum nezdinde pek akıllı başında sayılmıyordu, şimdi iyice uzaklaşıyor insanlardan. Ve dahi çocuklarından da.

Bir yanda evlat acısı var, beri yanda eşinden ayrı yaşamak Anne için oldukça değişik duygular yaşamasına neden oluyor ve bu duyguları yazar çok güzel anlatmış . Anne babanın acıdan bir köşeye çekilip uzaklaşmasının, kalan evlatlar üzerinde de etkileri de oluyor. Kimisi anne babasını taklit ediyor, kimisi de onların tam tersini. Evde akıllı başında sorumluluk üstlenecek bir yetişkin kalmayınca çocuklar bu rolü üstlenebiliyorlar.

Kitapta bu kaybın tüm aile üzerindeki ama en çok Agnes'teki etkilerini okuyoruz.

Yazar, Hamnet'in ölümüne giden günleri araştırmış ve bu olayın tüm zamanların en büyük oyunlarından birinin yazılmasını nasıl etkilemiş olabileceğine dair hipotezler kurmuş. Kendisinin kitabın sonunda da belirttiği gibi, bu olayın gerçekliğine, Hamnet'in ölüm nedenine dair pek fazla kanıt yok ortada ama Shakespeare'in 11 yaşında ölen Hamnet adında bir oğlu olduğu ve bundan dört yıl sonra 'Hamlet'i yazdığı biliniyor.

Bir klasik hakkında yazılabilecek en iyi kurgu romanlardan biri olabilir 'Hamnet'. Hem Shakespeare'i daha yakından tanımak ve 'Hamlet'i yazdığı dönemlerde neler yaşanmış olabileceğini görmek isteyenler için hem de her şeyden bağımsız, dört başı magmur hem gerçeklere hem hayallere yaklaştıran, büyülü, masalsı bir roman, nefis ve sürükleyici bir roman okumak isteyenlere tavsiye ederim.

Hamnet nihayetinde bir oğlunun ölümünün ebeveynlerini nasıl rahatsız ettiği hakkında bir hikayeyken, Hamlet bir ebeveynin ölümünün oğlunu nasıl rahatsız ettiği hakkında bir hikaye. O'Farrell ikisini akıllıca birbirine bağlar ve Shakespeare'in kederini ve suçluluğunu nasıl yazıya aktardığına dair etkileyici bir açıklama sunar. Geri dönüp oyunu yeniden okuma isteğimi sağladı diyebilirim.

Maggie O'Farrell'in, 2024 yılında arka arkaya okuduğum romanları büyülü ve dünyaya, tarihe başka türlü bakmamı sağladığı için bu yetenekli yazara hayran kaldım.

KİTAPTA GEÇEN VEBA SALGINI TARİHE HAKKINDAKİ BÖLÜM IŞIK TUTMASI VE BUNU KURGUYA YEDİRMESİ OLDUKÇA BAŞARILI:

Yazar dönemi ve tarihi olayları çok iyi irdelemiş aslına gerçek Hamnet'i neyin öldürdüğünü kimse bilmiyor. O'Farrell, o dönem için makul olanın hıyarcıklı veba olduğunu iddia ediyor.Tarihsel olarak da o dönem için veba salgını ile ölmüş olması makul ama bunu yazar çok iyi kurgulamış.

Birazcık o dönem veba salgını ile ilgili olarak kısacık bir tarihsel bilgi sunacak olursam yazarın ne kadar başarılı olduğunu anlayacağız.

Avrupa kıtasında önemli dönüşümlerin yaşanmasına sebep olan Kara Ölüm veba salgınının özellikle en etkin döneminin 1346 ile 1353 yılları arasında olduğu saptanmıştır. Kırım'ın

güneydoğusundaki Kefe şehrinin Tatarlarca kuşatıldığı esnada veba salgını baş göstermiştir. Tatarların veba salgınıyla uğradıkları yoğun ölümlerin ardından kurtulan Cenevizli tüccarların birçoğu, veba taşıyıcıları olarak ülkelerine dönerken karaya varmadan öldükleri görülmüştür. Aralarında hayatta kalarak “İtalya’ya geri dönmeyi başaran bu Cenevizliler, Grönland’a kadar ulaşacak bir biçimde tüm Avrupa’ya yayılan veba salgınına başlatan” kimseler olmuşlardır.⁵¹ Bu veba salgınında 40 bin kişinin öldüğü, Avrupa’da nüfusun en az 1/4’ünün, bazı kaynaklara göre ise 1/3’ünün hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir.⁵² Papa IV. Clement’in tahminlerine göre, “1348 ile 1351 yılları arasında 23 milyon 840 bin insan veba salgınında” ölmüştür. Fransa’nın yarısı, İngiltere’nin ise 1/3’ü olmak üzere 1 milyon insan vebadan ölmüştür.⁵³ Bu salgın, 1525 yılında Napoli ve Roma nüfusunun 9/10’unu da yok etmiştir. 1550’de Milano’da nüfusun yarısı veba sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Bu kayıplar, 16. yüzyılın son çeyreğinde de devam etmiştir. 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa’da şiddetli olarak görülen veba salgınları sırasında Osmanlı topraklarında da veba salgınları görülmeye başlanmıştır. Bu süreçte köyler-kentler boşalmıştır, halk korku içinde başka yerlere göçmüştür

KİTABIN TİYATRO OYUNU YAPILMIŞ VE SİNEMAYA UYARLANMASI DA YAPILMAK ÜZERE :

Hamnet Royal Shakespeare Company de tiyatro olarak Erica Whyman’ın yönettiği ve 2024 yılı sonuna kadar oynanacağı bilgileri de internetten alınmıştır.

Sinema uyarlamasını chloé zhao'nun yöneteceği 2023 yılı Nisan ayında duyuruldu filmde rol almak üzere Jessie Buckley ve Paul Mescal ile görüşmeler yapılmış.

BİRAZDA MAGAZİNSEL BAKALIM :

İnternette topladığım bilgiler ışığında ;Shakespeare oğluna arkadaşı Hamnet Sadler'ın , kızına da arkadaşının karısı Judith Sadler’ın adını verdi. Shakespeare'in zamanında isimler tutarlı bir şekilde yazılmıyordu ve "Hamnet" adı bazen "Hamlet" olarak yazılıyordu.

Hamlet hikayesini Shakespeare başlatmadı. "Ur-Hamlet" olarak adlandırılan "Hamlet" adlı daha eski bir oyun vardı. Thomas Kyd tarafından yazılmış olabilir. William Shakespeare tarafından yazılmış olabilir. Yazarı konusunda kimse emin değil.

Shakespeare'in oyunun konusuna ilgi duymasının sebebi muhtemelen oğludur

Gerçekler: Shakespeare'in oğlu Hamnet Shakespeare 1585'te doğdu ve 1596'da on bir yaşındayken öldü. Bu bir veba yılıydı, bu yüzden vebadan ölmüş olması mümkün, ancak kesin değil. "Hamnet" 16. yüzyıl İngiltere'sinde nispeten yaygın bir isimdi. Hamnet ve ikiz kız kardeşi muhtemelen komşuları Hamnet ve Judith Sadler'dan esinlenerek isimlendirilmişti. Sadler açıkça Shakespeare'in bir arkadaşıydı, 1616'da vasiyetine tanıklık etti. "Hamnet" adı zaman zaman "Hamlet" olarak yazılıyordu. Sadler, Shakespeare'in vasiyetinde "Hamlet" olarak anılır.

Oyun , Shakespeare'in oyununun bilinen başlıca kaynağı olan Saxo Grammaticus'un (1160–1220) Gesta Danorum adlı eserindeki "Amleth Efsanesi"nden alınan Germen adı "Amleth"i basitçe İngilizleştirdi .

Shakespeare'in tüm oyunları gibi Hamlet de özgün bir olay örgüsü değildi. Shakespeare'in zamanında evrensel uygulama yenilik yapmak değil, uyarlamaktı. Shakespeare'in Hamlet'inden birkaç yıl önce, oyun yazarı Thomas Kyd (muhtemelen) Ur-Hamlet adını verdiğimiz hikayenin bir versiyonunu yazdı . Şimdi Rönesans İngiliz dramalarının ezici çoğunluğuyla aynı statüye sahip: geri dönülmez bir şekilde kaybolmuş, ancak muhtemelen düpedüz bir intikam oyunuydu. Kyd tam da bu tür tatmin edici derecede içgüdüsel dramada uzmanlaşmıştı.

Yani, bir çocuğun ölümü gibi derin bir acının herhangi bir yazarı normalden daha kasvetli hale getirmesi dışında, ikisi arasında gerçek bir bağlantı yoktur.

TARTIŞMA KONULARI

-İlk tartışacağımız konu Shakespear'ın oyunu ile oğlunun ölümü arasında bir bağlantı var mı?

-Kitapta özellikle ikizler ve ikizlik konusunda konuşabiliriz.

-Agnes ile Shakespear'ın evlilikleri yaş farkı ve ilginç bir bayanla evlenmesi konusunu konuşabiliriz.

-Babanın acısını da tartışabiliriz.

Şule Dandik,

2020 Women's Prize for Fiction Ödülü alan Maggie O'Farrell 'e ait Hamnet isimli eseri.

Kitabın ilk sayfasında Yukarıdaki tarihi bilgiyi okuyoruz kitap daha başında bize Kitabın özetini veriyor

Kitabın ilk yarısında epeyce sıkıldım zorlandım ama ikinci yarısını Çok keyifle okudum

Kitapta 10 yıl öncesi ve yaşanan zaman aynı anda anlatılıyor 1500'lü yıllar İngiltere'nin doğusundaki bir kasabada yaşananlar oldukça etkilendiğim sayfalar oldu kitabı bitirdikten sonra birkaç gün hala o dönemi yaşamakta olduğumu düşündüm kitapta anlatılan tuhaf manzaralar puslu yerler ve sayfalarca anlatılan veba olayı insanı derinden etkiliyor yazarımızın şiir dolu söylemleri kitaba masalsı bir hava veriyor öykü büyükölçü'de Shakespeare'in eşi Agnes üzerinden anlatılmış bir kadın bir eş bir anne olarak Agnes i müthiş derinleştirmiş anlatımdaki güzel dil seçilen sözcükler Sizi başka bir dünyaya götürüyor adeta sesleri kokuları renkleri hissediyorsunuz masalsı büyümlü gerçekliğin kıyılarında dolaşan hem kurgu hem de metin olarak güzel bir kitap

11 yaşındaki ikiz eşi oğul Hamnet i kaybetmenin kederi üzüntüsü bir aileyi nasıl parçalıyor onu Görüyoruz Agnes ve çocukları ön planda olan bir hikaye. Ölülere söylenmeyen sözleri bilinmeyenleri duyabilen dokunduğu birinin damarlarında Sinsice dolaşan hastalığın sesini işitebilen bir çiğere ya da böbreğe baskı yapan onların koyu renk kadifemsi dokularını hissedebilen insanları Gözlerinden ve kalplerinden kitap gibi okuyabilen bir kadın kendi çocuğunun ruhunu bulamıyor onun nerede olduğunu hissedemiyor

Tiyatrocu baba oğlunu ölümsüzleştirmek için onun hayatını sahneye aktarıyor öngörüsü gelişmiş anne agness ise oğul Hamnet ellerinden veba yüzünden kayıp giderken hiçbir şey yapamıyor annenin çaresizliği insanın yüreğini parçalıyor kitapta çok fazla Detay vardı özellikle ilk bölüm o yüzden fazla sıkıcıydı aslında edebi yönü ağırlıklı değildi bir bilim kurgu niteliğinde bir eser olmuş hamnet'in ikizi olan Judith bir gün annesine Eskiden ikiz olup artık olmayanlara ne dendiğini soruyor kocan ölmüşse dul oluyorsun anne babası ölen çocuklar Öksüz oluyor benim gibilere ne deniyor ki sayfa 232

Leylâ H. Kurtoğlu,

Serbest Okuma Grubunun ikinci oturumunda okunacak kitap, İrlandalı yazar Maggie O'Farrell 'in 2020 Women's Prize For Fiction Ödüllü "Hamnet" i okuyacaktık.Kitabın ismine baktığımda, dünyanın en iyi dram oyunu yazarı William Shakespeare'ın Hamlet'i ile bağlantısı olduğunu ama daha çok Shakespeare dair izlerin taşıdığı bir okuma yapacağımıza dair bir fikir oluştu. Sonrasında yanıldığımı anlayacaktım. Kitap ve yazar hakkında küçük bir araştırma yaptığımda, çoktan okurların eline geçmiş, üzerinde tartışılmış, binbir övgülerle popülerliğini arttırmış, 30 Eylül_17 Şubat Şubat Tarihleri arasında İngiltere Westminster şehrinde Charing Cross Road'da Garrick Tiyatrosunda çoktan oyunu sergilenmiş hatta, 2024 yılı içerisinde filmi çekileceği bilgisini edinmiştim.

1580'lerde stratford daki Henley caddesinde yaşayan çiftin üç çocuğu doğdu.Hamnet adındaki oğlan 1596' da 11 yaşında öldü. Kitap bu bilgi ile başlar. Okumaya başlamadan Hamnet'in öleceğini, ölümünden birkaç yıl sonra da Shakepeare Hamlet'i yazacağını öğreniyoruz. Bu bilgi merak duygumu arttırıyordu. Yazar bu esere okuyucuyu nasıl bağlayacaktı.

Tarihsel bir kurgu üzerinden giden bu romanda tek gerçeklik isimler,Üç çocuğunun olduğu, Hamnet'in ölümü, babasının iş dünyası, Hamlet'in yazılışı, Agnes'in 26, shakeaspere'nin 18 yaşında evlenmiş olduklarıdır.Tamamen yazarın hayal gücüne dayanan bu roman iki bölümden oluşur. İlk bölüm on yıl sonrası Hamnet'in kardeşini kurtarma çabaları. Aynı paralelde ilerleyen doğa ile derin bağları olan, gizemli, geleceği görebilen, kolunda doğanı ile ormanda gezinen güçlü, aykırı, neredeyse doğaüstü bir kadın olan Agnes'in hikayesi.Çocukluğu, gençliği, Latince öğretmeni, Agnes'in kocası Hamnet'in babası ile tanışmaları, aşkları,aile yaşantılarına o zamanın İngiltere'sinin kırsal bölümünde yaşayan insan toplulukları, yaşantıları, doğa, çiftlik yaşamları. İkinci bölümde HAMnet'in ölümü, ailede bıraktığı boşluk,yas süreci ve Hamlet oyunun doğuşu. Her iki hikayede Londra'nın doğusunda, Stratford'da geçer. Bu Hamnet'den çok Agnes'i hikayesi.

Roman iki düzlemde de kronolojik ilerler. Yazar betimlemeleri ile anlaşılması kolay bir dili benimser.Benzetmeler, metaforlar kullanır.Benzetmeler yaparken o yüz yılın öğelerini dikkate alır.Anlatım o ana ait "yor" la anlatır genel itibariyle. Bu zor anlatım biçimini tercih ederken yazar okuyucuyu o ana hikaye ile birlikte sürükler.Aynı paralelde "mış" lı geçmiş zaman kullanır. Agnes'in doğa üstü güçleri ile birleştiğinde okuyucuda masalımsı tat bırakır. Karakterler canlıdır.Agnes dışında diğer karakterlerin fiziksel özelliklerine dair bilgi olmaması okuyucunun hayal gücüne bırakır. Shakeasper bu kurguda ismiyle anılmaması, bir koca,baba,Latince öğretmeni nitelemeleri ile figüranlaştırır.

Mekanlar canlıdır. Anlatımı o zamanların ingilteresine götürür. Hayal gücünün zenginliği, manzaralar,kokular, anlatımdaki renklerin değişkenliği, kadının gücünü hissettirmesi hikayeyi zenginleştirir. Araya giren farklı metinler (postane hikayesi ve veba salgını) gereksiz gibi görülse de anlatım bakımından muhteşemliği okurun göz ardı etmesine neden olur. Romanın başlangıcında hissedilen sessizlik, dedenin "kim var orada" söylemi, hayaletin varlığı, Hamlet oyunu ile harmanlar. Bir yas hikayesini anlatan bu roman, bir annenin,korkuları,kederini anlatırken aynı zamanda Shakeasper'in çok az olan kayıtlarına rağmen kurgusal olsa da özel yaşantısına, bunların arkasında kaybolan kadınların varlığına dair bir perspektif sunar.Aynı zamanda Virginia Woolf'un Kendine Ait Bir Oda kitabında yer alan bölüm akla gelir. Shakesapere'in judith adında son derece yetenekli bir kız kardeş üzerine yaptığı kurgu.Maggie o'Farrel bu kurguya gönderme yaparak beraberinde feminist yaklaşımı da benimser.

Her okurun yaptığı gibi yazarın kendi yaşantısından izleri ararken bulur. Ancak Maggie O Farrel hiçbir romanında kendi otobiyografisinin bulunmadığını söylese de ikinci çocuğunun hastalığı ve onda uyandırdığı her an kaybetme korkusunu okura geçirir.

Neden Shakepeare nesneye dönüştürüldü yazar tarafından.Bu düşündüğüm konulardan biriydi. Aklıma gelen, Shakepeare'nin hayatını ele alan biyografi yazarlarının ,karısı hakkında hoş olmayan iki cümleyle not düşmüş olmaları Maggie O' Farrel' e dokunmuştur dedim. Haklılığım, röportajlarına baktığımda bu fikri doğrulayan cümlelerine rastlamış olmam. "Bilimsel metinlerden popüler kültüre, Shakespeare'in karısının yaşlı bir kadın, bir köylü olduğu söylenir. Onunla birlikte olmak istemediği, onu evlilik için tuzağa düşürdüğü söylenir. Bu imaj bize damlatılıyor. Ev hayatının nasıl küçümsendiğine dair öfke duymaya başladım: insanlar Shakespeare'in Londra'da tamamen şekillenmiş olarak ortaya çıktığına, bir ev hayatı olmadığına inanmak istiyorlar."sözleriydi.

Anlatı bakımından iyi bir roman. Başka bir isim altında yazılıysaydı entelektüellerin ilgisini

çeker miydi bilmiyorum. Keyifle okudum. Maggie O'Farrell tanışmış olmam benim açımdan sevindirici olmuştur.

Sevgi Çifter,

HAMNET / MAGGIE O'FARRELL

Hamnet, Kuzey İrlanda doğumlu Maggie O'Farrell'in 2020'de yazdığı bir roman. Yaz okumalarım için listemde olan Ben Ben :Ölümler On Yedi Karşılaşma adlı eserini sıraya almıştım yazarın. Sevgili Nuray Hamnet'i okuma programına dahil edince, çok sevindim. Tanımadığım bu yazarın en azından iki kitabını okuyacağım için Önce Hamnet'i ardından Ölümler On Yedi Karşılaşma'yı okudum. Şimdi sırada 2023'de yine Kıvanç Güney'in çevirisi ile yine Domingo yayınlarından çıkan Evlilik Portresi var.

Yazarımızın 10'dan fazla kitabı yayımlanmış ve kitapları 30'dan fazla dile çevrilmiş. Eserleri Costa Book Ödülü, Women's Prize for Fiction, Folio Prize ve Waterstones Book of the Year gibi prestijli ödüller kazanmış.

Hamnet de yurt dışında birçok prestijli ödülün sahibi. Hamnet ismi hemen Hamlet'i çağrıştırdığı için ardından da yüzyıllardır yazdığı her satırın altı çizilen ve didik didik edilen Shakespeare'i akla getiriyor doğal olarak. Yazar kitabın sonundaki Yazarın Notu bölümünde romanda özellikle isimleri değiştirdiğini ve kaynaklarda olmayan bilgiler için de hayal gücünü kullandığını belirterek, bilinen tarihi gerçeklere bağlı kalmaya çalışsa da '...bu roman naçizane tahminlerimin bir ürünüdür' diyerek, olası olumsuz yorumlara açık kapı bırakmıyor.

Hamnet yazarın eşi Will'e ithaf edilmiş ve tarihi bir bilgi ile açılıyor. 1580'lerde Stratford'taki Henley Caddesi'nde yaşayan bir çiftin üç çocuğunun olduğu bildiriliyor bize. Çocuklardan biri olan Hamnet 11 yaşında iken yaşamını yitiriyor. 4 yıl sonra da bildiğimiz ünlü Hamlet'i yazıyor babası. Ardından 16'ncı yüzyılda Stratford'ta tutulan kayıtlarda Hamnet ile Hamlet'in birbirinin yerine geçen isimler olduğu bilgisini öğreniyoruz ve bu bilgiler ile kitabı okumaya başladığımızda Hamnet'in Shakespeare'in 11 yaşında iken ölen oğlu olduğu bilgisi peşimizi bırakmıyor. Ancak roman boyunca Shakespeare'in adının bir kez bile geçmemesi bizi tüm yaşananların herhangi bir ailenin başına da gelebilecek olmasına odaklanmamızı sağlıyor.

Maggie O'Farrell incelikle sınıksız dokuyup örmüş metnini. Etkileyici bir o kadar da duygusal bir dille yazdığı metninde her bir karakteri teker teker canlandırıyor adeta. Ben Ben: Ölümler On Yedi Karşılaşma adlı kitabında da aynı incelikli ve hem duygusal hem de yaşananları gerçek kılan yazınını gördüğüm O'Farrell, Hamnet'de anne babaların en büyük sınavlarını olan evlat kaybının öncesinde ve sonrasında tüm ailenin içinden geçtiği duygusal ve acı dönemi, yas duygusunu kendine has cümleleriyle aktarıyor. Bunu yaparken de aynı Ursula L.Guin'in Lavinia eserinde olduğu gibi Shakespeare'in biyografisinde isimden ibaret olan Hamnet'e ve özellikle de Agnes'e bir kişilik kazandırıyor.

O'Farrell sadece Agnes ve Hamnet'i bir isim olmaktan çıkarmakla kalmıyor. Yukarıda da değindiğim gibi Shakespeare'in adını hiç anmayarak kurgusunu anonimleştiriyor. Bunu da ünlü yazarı, kitap boyunca 'Agnes'in kocası', 'Hamnet'in babası', 'Latince öğretmeni' şeklinde imleyerek yapıyor.

Çevre halkı tarafından bir cadı tarafından eğitildiği ve topladığı otlarla büyüler yaptığı şeklinde dedikodusu yapılan Hamnet'in annesi Agnes ise yazarımızın can verdiği en önemli karakter. Maggie O'Farrell, Shakespeare'in eşi Anne'yi, bazı kaynaklarda olduğu gibi Agnes yapmış eserinde ve Agnes'i çok güçlü bir kadın karakter olarak sunuyor okuyucuya. "Yaşı belirsiz, hizmetçi gibi giyinmiş, üstünde kaba saba ve kirli giysiler var ama hanımefendi gibi konuşuyor. Dimdik duruyor, saçları onunki gibi simsiyah, gözlerine bir erkeğin bakacağı şekilde bakıyor ve deri ceketin içindeki

vücudun şekli fazlasıyla kadınsı” bir kadın olan Agnes’in ortalarında koyu kehribar rengi halkalar olan neredeyse altın rengi gözleri var. Tekinsiz, insana benzemeyen yaratıkların yaşadığı ormandan gelen ve yasaklı bir kilisenin cemaatinden olan annenin kızı Agnes. Babası bir kuzuyu keserken, annesinin doğum sırasında öldüğü gerçeğiyle yüzleşen ve babası hatırladıklarını inkâr etmesini istediğinde kendini hür hissettiği ormana kaçarak Tanrı’sına bağırarak isyan eden Agnes. ‘... duyuyor musun? Artık seninle işim bitti. Şu andan itibaren senin kilisene yalnızca zorunlu olduğum için gideceğim ama orada tek söz etmeyeceğim çünkü ölümden sonra hiçbir şey yok. Yalnızca toprak ve ceset var.’

Agnes, çıplak ayaklı annesi yok olduktan sonra kendini istenmeyen, uygunsuz, fazla esmer, fazla uzun, gereğinden fazla itaatsiz, dik başlı, sessiz, garip biri gibi hissederek ve yalnızca tahammül edilebilinen, can sıkıcı, işe yaramaz, sevmeyi hak etmeyen, hiç dokunulmayan, evlenmek istiyorsa kendini tümüyle değiştirmesi gerektiği dikte edilerek büyüyor. Ancak Agnes tüm bunlara karşın; insanın olmak zorunda olduğu kişi olabildiği için değil, olduğu gibi koşulsuz şartsız sevilmesinin nasıl bir şey olduğunu hatırlayarak büyüyor ve onu aynı şekilde sevecek birine rastlayıncaya kadar bu anıyı unutmuyor.

Romanda en önemli karakter olarak gördüğüm Agnes’ten sonra kitap ne anlatıyor? Üç çocuklu bir ailenin ikizlerinden kız çocuk hastalanıyor ve erkek ikizine bulaşıyor hastalık. Kız çocuk hastalığı atlatırken, ikizi yaşamını kaybediyor. Bu arada geri dönüşlerle ailenin annesi Agnes’in ve annesinin yaşamını, ailenin ortalarda çok da fazla olmayan babasının ve ailesinin yaşamını öğreniyoruz. Depresyona girdiği için şehir değiştirmesi gerektiğine inanılan bir baba ve babanın istediklerini yapabilmesini sağlamak için zorba bir kayınpeder ve zor bir kaynana ile boğuşan anne... Agnes aileyi ayakta tutmaya çalışıp; her başarılı erkeğin ardında onun arkasını toplayan bir kadın vardır sözünü hayata geçirirken, baba hep uzaklarda; oyunlarını yazıyor, tiyatrosuyla şehir şehir dolaşıyor. Kayıptan sonrası ise acı, hüznün ve yas dönemi. Herkesin kaybı karşılayışı ve yası yaşayışı farklı. Anne çok uzun süre kendini kapatarak yasını yaşarken, baba kendini tiyatro eseri yazmaya veriyor.

Çok beğenerek okuduğum romanın girişinde kurulan müthiş atmosfer (bir ıssızlıkla giriyoruz ve bunu yaşayan bir çocuk ve anlıyoruz bu çocuğun başına çok kötü bir şey gelecek -Bütün hayatların, her şeyin oradan dışarı aktığı ve her şeyin oraya geri döndüğü bir çekirdeği, merkezi, sıfır noktası vardır. Evde olmayan anneninki de bu an; çocuk, boş ev, ıssız avlu, duyulmayan haykırış..... Hayat boyu annenin tam merkezinde kalacak.- sözleri de bunu açıkça gösteriyor bize), şifacı olan Agnes’in kendi oğlunu kurtarmak için bir şey yapamaması, Hamnet’in Judith’in yanına yatarak ‘hastalığını ben alayım’ demesi ve kitabın sonundaki bağlam ve Agnes’in düşünceleri beni en çok etkileyen kısımlardır.

Maggie O’Farrell Hamnet ile ufacık bir noktadan, ipucundan başlanarak yepyeni eserler yaratmanın örneklerinden birini gerçekleştirirken, kaynaklarda Shakespeare’in gölgesinde kalanları özellikle de Agnes/Anne’i yaşanır kılıyor. Virginia Woolf’a da bir selam gönderiyor bence. Ne demişti Woolf Kendine Ait Bir Oda’da? Shakespeare’in kız kardeşinin neden ünlü bir şair olamadığının nedenlerini açıkladıktan sonra. Hatırlayalım. “ ... çünkü hiç kimse görüş alanımızı kapamamalı ve gerçeği göğüslersek, çünkü şu bir gerçektir ki; tutunacak bir kol yoktur ve tek başımıza yol alırız ve yalnızca kadınların ve erkeklerin dünyasıyla değil, gerçeklikle ilişki içindeyizdir; o zaman beklediğimiz olanak doğacak ve Shakespeare’in kız kardeşi olan ölü ozan, bir çok kez toprağa yatırdığı bedenine bürünecektir. Kendinden önce erkek kardeşinin yaptığı gibi tanınmamış kadın öncüllerinin yaşamından kendi yaşamını çekip çıkaracaktır.”

Maggie O’Farrell de bunu yapmış. Shakespeare’in adını hiç anmadan yazdığı Hamnet’de Agnes’e hayat vermiştir. Nice Agneslerin karanlığa itildikleri çukurlardan kendi yaşamlarını çekip çıkarması dileğiyle sevgili Nuray’a kitap seçimi için çok teşekkür ediyorum. 17 Ekim 2024

Fatoş Öcal,

Hamnet, Maggie O'Farrell

'Agnes'in eşi'

Hamnet, William Shakespeare'in ailesinin hikayesini anlatan bir kurgu roman. Shakespeare'in ikiz çocuklarından birinin hastalığıyla başlayan kitap, iki paralel hikayeye devam ediyor: Birinci hikaye Agnes'in eşi'nin tanışma ve evlenmesini anlatırken, ikincisi yaklaşık on sene sonrasında geçiyor ve bu hastalık süreci, ardından bir çocuğun kaybından Hamlet eseri ortaya çıkana kadar yaşananları anlatıyor.

Maggie O'Farrell'in dili ve anlatımı masalsi ve dişil. Doğanın gücü kadının dişil gücüyle (doğurganlığıyla) paralel. Tasvirleri şiir gibi. Yer yer bana çok yoğun gelse de tadı damağımda kaldı. William Shakespeare tartışmasız tarihin en büyük yazarı olsa da, iyi belgelenmemiş olduğu için kişisel hayatı hakkında çok az şey biliniyor. Karısı, ilk kızı ve ikizlerinin isimleri dışında, hayatlarının yönleri edebi eserlerde neredeyse hiç dramatize edilmemiştir. Bu romanda ise O'Farrell, Hamnet'in ölümü de dahil olmak üzere karakterleri aracılığıyla (özellikle Agnes) aracılığıyla aşırı duygu yüklü bir dram yaratmış.

1580'lerde Stratford'daki Henley Caddesi'nde yaşayan bir çiftin üç çocuğu vardı: Susanna, daha sonra Hamnet ve ikiz olan Judith.

Çocuk Hamnet, 1596 yılında on bir yaşındayken öldü.

Yaklaşık dört yıl sonra baba Hamlet adında bir oyun yazdı .

Romanın başlangıcından hemen önceki bu önsöz notunun beni şaşırttığını söylemeliyim. Bu tür notlar, modern örnekleri arasında alışıldık mı, bundan emin değilim. Çünkü romana başlamadan önce yazar sanki hikayenin bir özetini vererek okurun hikayeyi anlamasını sağlıyor. Romanda annelik, aile, ölüm başat bir tarihsel ve de daha gerçek tarihsel bir kurguyla akıp gidiyor. Özellikle, ayrıntılardan yoksun bilinen bir tarihi olayın ana hatlarını okura aktaran O'Farrell, hayal gücüyle tarihsel gerçeklere uyumlu, bir kurgusal hikaye yaratıyor.

Odur. O değildir. Odur. O değildir. Düşünce onun içinden bir çekiç gibi sallanır. Oğlu, Hamnet'i veya Hamlet'i ölmüştür, kilise bahçesine gömülmüştür. Daha çocukken ölmüştür. Şimdi sadece bir mezarda beyaz, soyulmuş kemiklerden ibarettir. Yine de bu odur, neredeyse bir adama dönüşmüştür, şimdi yaşamış olsaydı, sahnede, oğlunun yürüyüşüyle yürüyen, oğlunun sesiyle konuşan, oğlunun babasının onun için yazdığı sözcükleri söyleyen.

Yukarıdaki alıntı anlatıcıya ait, ancak Hamnet'in yas tutan annesi Agnes'in düşüncelerini anlatıyor. Daha önce bahsedilen tarihsel Not'tan hemen sonra, Steven Greenblatt'a atfedilen, bu kitapta anlatılan dönemde Hamnet ve Hamlet isimlerinin "tamamen birbirinin yerine kullanılabilir" olduğunu iddia eden bir alıntı var. Anne ve Agnes için de aynı şey geçerli. Adı ne olursa olsun, bu metinde O'Farrell merkeze Agnes'in kocasını değil kendini koyuyor. Şair, tek oğlunun trajik kaybıyla başa çıkmanın kendine özgü bir yoluna sahip. Karısının yapabildiği tek şey yas tutmak ve tekrar tekrar yas tutmak.

O'Farrell, okura tam tersini düşündürmeyi neden istemesin ki?

Düşünsenize bir kere; kitap büyük ölçüde genç bir kadın ve anne olarak yolculuğu boyunca Agnes'e odaklanıyor. Bir taraftan da evlilik ve ev dinamiklerini değiştiren bir kayıp yoluyla keder ve annelik hakkında vıcık vıcık bir hikaye yaratıyor. Hikayeyi gerçek yaratıcısı olan annenin kendisi yazıp yönetseydi bu oyunu sahneleseydi Dünyanın dört bir yanından hala daha alkışlar onun için tutulsaydı bugün nasıl olurdu?

Roman, yakın tarihin en önemli yıllarından birinde, Covid-19'un şehre geldiği 2020'de yayınlandı. Ayrıca, bizim de çok yakından tanıklık ettiğimiz ülkemizde ve dünyanın dört bir

yanından insanların öldüğü salgında, yine dünyanın dört bir yanındaki, özellikle de Amerika'daki insanların, viral salgınlarla başa çıkma konusunda eğitimli ve deneyimli olanların bilgi ve deneyimlerini kendi hayali uzmanlıkları lehine reddetmeyi ve görmezden gelmeyi seçmesi oldukça trajiktir. Tarihsel olarak belki de bir ilktir.

Kitapta atıfta bulunulan tarihi kayıt ise açıktır. Dönemin karanlık çağından hemen sonra yaşayan insanlar bile, hastalıkların birinden diğerine kolayca bulaşabileceği halka açık yerlerde büyük kalabalıklar halinde toplanmamak için yeterli bilgiye sahipti. 1590'larda Londra'yı kasıp kavuran bu özel Veba dalgası, anlatı için son derece önemli çünkü bir anlamda Hamlet'in yaratıcısı bir canavar da aslında.

Veba Londra'ya gelirse, aylarca onlarla birlikte kalabilir. Kraliçe'nin emriyle tiyatroların hepsi kapalı ve kimsenin kamusal alanda toplanmasına izin verilmiyor

Yazar, anlattığı zamanının ruhuna okuru dahil etmede oldukça başarılı. 16.yy İngiltere'sinin kırsallarında beni de dolaştırdı diyebilirim. Yazarın yine Shakespeare'in hakkında pek az şey bilinen eşini (ki aslında kendisi hakkında da pek fazla bir şey bilinmediği söylenebilir. Hatta Hamlet'in yazarı olup olmadığı bile tartışma konusuyken) hikayenin merkezine koyması ve Agnes'in 'Shakespeare'in eşi' olarak alışılagelmiş şekilde anılmasının aksine Shakespeare için 'Agnes'in eşi' tanımını kullanmasını ben çok sevdim. Zaten kitap boyunca Shakespeare'in "adı yok". Bu da baba, eş, oğul, kardeş kimliklerini tanımamızı ve onu bir karakter olarak salt bu yönleriyle görebilmemizi sağlıyor. Karakterler biraz daha derinlikli olabilirdi diye düşündüm. Özellikle Agnes karakteriyle romanın sonunu daha fazla romantize etmeyebilirdi.

Yazar roman boyunca okurda merak duygusunu Shakespeare ve eşi arasındaki ilişki üzerinden canlı tutmayı seçmiş ama en başında Hamnet'in ölümünü de söylemiş. Bu açıdan kurgudaki merak unsuru biraz sönümlenmiş diyebilirim.

Ben olsam adını Agnes'in eşi' koyardım.

Sonuç olarak, kitabı kapattığımda okuduğum her yeni roman gibi müthiş bir keyif aldım ama her yeni metin gibi sorularım sorularım oldu.

Sevgili Nuray'ın sunumuyla ve de katılımcıların katkılarıyla sorularımız çoğalır umuduyla görüşmek üzere. 19.10.2024

Meral Alkaya,

HAMNET - MAGGIE O'FARRELL

Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar, demiş atalarımız. Hamnet, bir annenin evlat acısını yüreklerinizi yakacak kadar etkileyici anlatan ve atalarımızın sözünün gerçekliğini de ortaya koyan bir roman.

Romanın ana kahramanı Agnes'e bir otacı diyebilirsiniz ya da bir lokman hekim. Ve hatta Türk inanç kültüründeki şamanı da hatırlatır size. Onun doğada bulunan çeşitli bitkilerden, bu bitkilerin karışımından elde ettiği ilaçlarla hastalıklara çare ,dertlere derman olması ve ayrıca dokunduğu insanın aklını, yüreğini hissetmesi güçlü sezgisinin belirtisidir. Sezgisi kadar kendi de güçlüdür. Özgür bir ruha sahiptir.

Gibi edatının bu denli çok kullanıldığı bir kitap okumuş muydum, hiç farkında değilim. Benzetmelerle yapılan betimlemelerin tadına doyamıyorsunuz. Hiçbiri sıradan değil, hiçbiri kullanılmamış , hepsi özgün ve tadında...

Kurgu, anlatıldığı döneme bire bir uymasa da çok etkileyici, anlatım da klasik roman tadında.Duyguların ve doğanın bu denli hoş, güzel anlatımı yazarın gözlem yeteneğinin bir kanıtı.

Veba virüsünü taşıyan pirelerin yolculuğunu ve virüsün insanlar arasında dağılmasını soluk

soluğa ve merakla okurken, yakın geçmişte yaşanan pandemiye hatırlatıyor ve irkiliyorsunuz.

Romanın yardımcı kahramanlarından Agnes'in eşi John- ki biz onun ta başından beri Shakespeare olduğunu biliyor ama bilmezden geliyoruz- özgürlüğünün kısıtlandığı, baskılandığı Stratfort'tan karısının da desteğiyle ayrılıp Londra'ya gittiğinde gerçek kimliğine kavuşuyor. İçindeki cevheri ortaya çıkarıyor, hem yazıyor hem oynuyor. Tiyatro oyuncularıyla bir kumpanyanın içinde yer alıyor. Ve ölümsüz İngiliz şair , oyun yazarı ,oyuncu William Shakespeare olma yolunda ilerliyor.

Romana adını veren Hamnet'in ta başından beri bildiğimiz ve beklediğimiz ölümünün annesine yaşattığı acı, romanın ikinci bölümünde işleniyor. Yüreğiniz acıyor. Agnes'in acısına ortak oluyorsunuz. Hiçbir annenin bu acıyı yaşamamasını diliyorsunuz.

John'un Londra'ya gidişi ve orada kalışı Türk gurbetçilerini hatırlatıyor. Para kazanmak için ailesini ülkenin ücra köşelerinde bırakarak İstanbul'a giden ve bir daha dönmeyen belki de dönemeyen gurbetçileri ki bu gidiş 1960'lı yıllarda Almanya olarak yön değiştirmişti. Yarım İstanbul'u Mesken mi Tuttun, türküsü ya da Almanya acı vatan, ifadesi bu gidişlerin özeti gibidir.

Kır evinde yaşayanlar farelerin yaşattıklarını çok iyi bilir. Evin her yerinde onlar için pusu kurulur, kedi beslenir. Ne yaparsanız yapın bu kemirgenlerden asla kurtulamazsınız. Tam, soyunu kuruttum, dersiniz, biri kapıyı açık bırakır, yavrulamak isteyen fareye gün doğar. Siz de kır evinde ,buğday ve ayçiçeği tarlaların arasında yaşıyorsanız romanın yardımcı oyuncularını olan fareler konusunda algınız açık olacaktır.

Hamlet, asırları aşan bir tiyatro eseri, müthiş bir oyun. Hamnet de çok güzel bir film olur derken bunun sinyallerini duymak çok sevindirici. Maggie O'Farrell' in büyüleyici anlatımıyla kafanızda şekillendirdiğiniz kahramanlar acaba canlandırıldıklarında sizde aynı etkiyi bırakabilecek mi ,diye düşünüyorsunuz ister istemez.

mustafa sütlaş

kitabın bulduğum pdf kopyası yapay zeka destekli bir otomatik çeviri ile çevrilmiş bir metindi. elbette yetkin bir çevirmen kadar iyi çevrilmiş bir metin değildi. ama metnin kendi yazılım dilindeki yakın anlamlı sözcüklerle türkçeye çevrilmiş olması, anlatım biçimi konusunda önemli ipuçları sunuyordu.

öncelikle şunu söylemeliyim. başlangıçta doğrusu bu kitabı okumayı çok düşünmüyordum. gerekçem de bunun da bir **çok satan kitap olma** özelliği idi. o konudaki düşüncelerimi geçen buluşmada dile getirmiştım. ama yine de yazarının kadın ve ırlandalı olması kafamda bir soru işareti uyandırdı. pdf'ini de bulunca okudum. sonrasında da *“iyi ki okumuşum”* dedim.

neden mi?

ırlandalılar kendilerini sömüren ingilizlerin iyi olumlu unsurlarını da pek sevmiyorlar. bunu sömürülenlerin, sömürenin her şeyine itiraz edip tepki duymasına bağlayabiliriz. tabii bu tür bir tepki ve itiraz, eğer baştan ne amaçla yapıldığı ya da yazıldığı bilinmezse biraz sorunlu bir durum oluşturuyor. hele hele konu w. shakespeare gibi edebiyat alanında “dev”lerden birisi olunca.

ama bütün “dev”lerin de gerçekte sorunlu yanları var. akla ilk gelen sevgili **virginia woolf**'un *“kendine ait bir oda”* kitabında derdini anlatmak için kullandığı bir metaforik unsurun bu konuda yol açıcı, yol gösterici olabilme olasılığıydı. çünkü woolf ona dair bir eleştiri olmasa da toplumsal cinsiyet farklılığı üzerinden **“bir kadın”** olarak haklı eleştirisini ona bir kız kardeş yaratarak dile getirmeyi yeğlemişti. maggie o'farrell'in da kadın oluşu bu konuda bir “özel” tutuma pekâlâ da neden olabilirdi.

o yüzden kitabı okumaya başlayınca önce **dişil dil** beni çarptı.

ele alıp dile getirdiği erkekler için cadılıkla eş anlamlı algılara yol açabilecek “netameli” konular ve onların anlatım biçimiydi ilk neden.

ikincisi ise **agnes** adlı bu kadın, özgürlüğünü her fırsatta, hem de bedelini ödeyerek kullanıyor ve bangır bangır bağırarak tepkisini ortaya koyuyordu. üvey annesi, kardeşleri, eşi hattâ hastalıklar ve onları yaratan nedenlere karşıydı bu itirazları. korkusuz bir sestir bu ve ben o sese kulak vermezlik edemedim. kitap boyunca da kâh bağırarak, kâh fısıldayarak o ses benimle oldu. özgün çeviriyi birinizden alıp fırsat bulduğumda yeniden okuyacağım, en azından göz atacağım.

kitabı okurken aklıma gelen bir diğer unsur, bu kurmacada farrell’in “hamnet”i öldürerek (*aslında sonunda bir ara tam da bunu gerçekten yapacak diye düşündüm*) aslında shakespeare’in şahsında “erkekleri” öldürmeyi kastedip etmediğiydi. hattâ buradan yola çıkarak, şu sırada hem ülke hem dünya ölçeğinde gündemimizde olan erkek cinayetlerine karşı bir ses çıkarma, bunu dillendirme çabası olarak gördüm. yeryüzündeki tüm kadınlara ve erkeklere “*içinizdeki erkeği öldürün*”, “*içinizdeki erkekten kurtulun*” demek geldi.

onun bu konuda bulunduğu yollardan birisi onu “adsız” bırakarak ve sadece yaptıklarıyla ilgili “kocasını”, “babasını”, “latince öğretmeni” şeklindeki nitelendirmelerle söz ederek, neredeyse hemen hiç konuşmuyarak, bir anlamda “yok sayması” da çok hoşuma giden bir buluş oldu.

ama romanın sonuna doğru başka bir unsur öne çıktı: doğumuna neden bile olsa bir erkeğin, bir kadının önce yaratıp sonra elleriyle toprağa verdiği bir çocuğu (*burada aklıma bu çocuğun neden ikizi judith olmadığı da hamnet olduğu biraz kafamı kurcaladı*) sahiplenip yeniden yaratamayacağına yönelik itirazı. hele hele o çocuğun varoluş mücadelesinde hemen hiç katkısı olmayan bir babaysa bunu yapan. ama bu koşulda bile o çocuğun bir sanat aracılığıyla (tiyatro oyunu ile) olumlu bir şekilde ifadesi bu itirazımı geri çekmeye neden olabiliyordu. burada bence yine insan olma sürecinde kadınların tümünün eksiksiz olmayacağı, dolayısıyla erkeklerde daha belirgin olan ve aslında eksikliklerinden kaynaklanan kimi yanların, özellikle duygusal boyutuyla kadınlarda da olabileceğini işaret etmesi bakımından bana önemli geldi.

“*hatasız kul olmaz!*” kadın için de erkek için de “insan” olma temelinde vir varoluş sorunudur. ama burada da judith’le hamnet’in çocukken oynadıkları yer değiştirme oyunu ve hamnet’in bu oyunla azraili kandırması da bu denklik, benzerlik hâlini ortaya koyarak aslında durumun farkında olduğunu da gösteriyor.

romanda dikkâtimi çeken bir başka unsur da o’farrell’in betimlemeleri, anlatış biçimi ve üslubuydu.

- geçen ağustos ayında londra’da olduğum sırada gitmeyi planladığım hâlde fırsat bulup gidemediğim, shakespeare’in yaşadığı yer olan stratford-upon-avon’un betimlemenmesindeki becerisi,
- fantastik yapıtları akla getiren ‘orman’a doğaya ve doğal yaşamla ilişkili olaylara dair uçuk kaçık, gerçeküstü anlatımı,
- aslında bir şifacı kadın olan agnes’in bu anlamda yaptıklarının özenli ve dikkâtlili tanımlamaları, ikizlerin doğumunu dile getirirken yeğlediği kadınlık hâllerinin konu edilmesine yönelik pek çok feminist edebiyat eleştirmeninin “dişil dile” dair önerilerini dikkâte alması,
- veba mikrobunun hamnet’e varana kadar olan uzun seyahâtinin ayrıntılarına dair “hikâyat”,
- shakespeare’in “hamlet” oyununun sahnelenişine dair ayrıntılar, izleyen topluluğun tutumları ve izleme sırasındaki tepkileri

bunları çok net olarak ortaya koyan yanlardı.

bunlar yazarın aklına geldiği gibi değil, derin bir araştırmayla bunları bulup çok güzel bir

şekilde ortaya koyduğunu gösteriyordu.

o'farrell'i ben biraz **jeanette winterson**'a benzettim. o da ingiltere'nin taşrasını anlatıyor ve merkezde olmaya mesafeli bir tutumla yazılarını, yapıtlarını oluşturuyordu. dine olan yaklaşımlarında kadın oluşla ilgili meselelerinde de bence benzer yanlar var.

fark ise ırlandalı oluştan kaynaklanıyor, hem oralı olup, hem de oralı olmanın yarattığı sorunlar nedeniyle orada olmamayı yeğleme arasındaki iç çelişki sanırım yalnız tutuma değil, aynı zamanda da yazıya da yansıyor.

bu anlamda onunla ilgili okumalarımda gözlemlediğim okulda yaşadığı şu olay da onun geçmişinde yaşanmış ve izleri süren etkileriyle yazısına yansıyan bir örnek :

o'farrell, 1990'ların başlarında, britanya'da ırlandalı olmanın tehlikeli olabileceğini belirtmiştir: “eskiden, öğretmenlerden bile, bitmek bilmeyen ırlanda şakaları duyardık. okulda adımlı heceleme zorunda kalsaydım, öğretmenler 'ailen ıra'da mı?' gibi şeyler söylerdi. öğretmenler bunu 12 yaşında bir çocuğa tüm sınıfın önünde söylerdi... 'ha ha, baban bir terörist' demenin çok komik olduğunu düşünürlerdi. hiç de komik değildi... keşke bunun [bugün daha az yaygın olmasının] insanların daha az ırkçı olmasından kaynaklandığını söyleyebilseydim, ama sanırım bunun sebebi artık bunu anlayan yeni göçmenler olması.” (vikipedi)

“1970'lerde ırlandalı olmak zordu. babam, klasik 'siyahlar yok, köpekler yok, ırlandalılar yok' tabelasının olduğu restoranlardan ve otellerden geri çevrildiğini hatırlıyor.” o'farrell, 15 yaşındayken gittiği bir okul gezisini hatırlıyor: “ırlanda pasaportumdaydım. çıplak arama yapıldı.” (independent'teki söyleşisinden)

ırlandalılık meselesini ele alan ve eğer çevirisini bulursam okumayı istediğim 2013'te yayınlanan “bir sıcak dalgası için talimatlar / instructions for a heatwave” bir yapıtına bunların temel olduğu söyleniyor.

belirtmesi gereken bir başka noktayı biyografisini okuyunca anladım. kendi yaşamında onu çok etkileyen kimi durumların, yani biyografik yanların romanda çok güzel ele alınıp, onları romanın içine çok etkili, etkileyici biçimde ustaca yerleştirmiş o'farrell.

tüm bu nedenlerle sevgili nuray'a bu kitabı seçip, bizlere o'farrell'i tanıttığı, shakespeare ve hamlet'i bir daha anımsattığı için teşekkür ediyorum.

16.10.2024